

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ**

**Формування моральних якостей дітей дошкільного віку
засобами казок В.О. Сухомлинського**

**Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття вищої освіти «бакалавр»**

Виконала : студентка 471 групи
Спеціальність 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової) програми
012 Дошкільна освіта
Папуша Каріна
Керівник: канд. психол. наук
ст. викладач Фоміна І.С.
Рецензент: канд. біол.наук
доцент Семашкіна Г.М.

Херсон - 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичний аспект формування моральних якостей дітей дошкільного віку	6
1.1 Характеристика основного поняття дослідження «моральні якості особистості».....	6
1.2 Дослідження проблеми морального виховання дошкільників у педагогічній науці.....	11
1.3 Казка як засіб виховання моральних якостей дітей дошкільного віку.....	15
РОЗДІЛ 2. Методичні засади формування моральних якостей дітей дошкільного віку засобами казок В.О. Сухомлинського	19
2.1 Визначення рівня сформованості моральних якостей у старших дошкільників.....	19
2.2 Вплив літературних творів В.О. Сухомлинського на формування моральності дошкільників.....	26
2.3 Методичні рекомендації щодо використання казок В.О. Сухомлинського у формуванні моральних якостей дітей дошкільного віку.....	32
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41
ДОДАТКИ	45
Додаток А.....	45
Додаток Б.....	46
Додаток В Кодекс академічної доброчесності	48
Додаток Г Довідка про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці.....	50

ВСТУП

В даний час перед суспільством надзвичайно гостро стоїть проблема морального виховання дітей різного віку, педагоги прикладають зусилля, щоб заново зрозуміти, яким чином прищепити сучасним дітям морально-духовні цінності. Сьогодні до дитини з різних джерел: школа, дитячий сад, кіно, інтернет, потрапляє інформація. Все це скоріше тільки сприяє «розмиванню» моральних норм та цінностей у дітей, і змушує дуже серйозно задуматися над проблемою ефективного морального виховання дитини у закладах дошкільної освіти. Адже це друге джерело після сім'ї, де дитина вичерпує вичерпує інформацію.

Мораль є найважливішим чинником повноцінного функціонування суспільства, вона займає одну з найважливіших ланок у процесі формування духовного та морального світу особистості, її свідомості та життєвої позиції. Виховання морально-етичної культури необхідно розпочинати з самого дитинства. У зв'язку з цим, Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, програмами розвитку дітей визначено пріоритетність, мету та завдання морально-етичного розвитку дітей у закладах дошкільної освіти. У зв'язку зі специфікою розвитку дітей, їх індивідуальними психологічними особливостями, педагогові необхідно ретельно добирати засоби, методи та форми роботи з морального виховання дітей дошкільного віку в усіх вікових групах ЗДО.

Саме проблематику розвитку морально-етичних якостей у дітей дошкільного віку досліджувалася такими вченими у різних галузях науки: психологічні механізми становлення моральних почуттів, уявлень, суджень (Д.Б. Ельконін, О.В. Запорожець, О.Л. Кононко); закономірності морально-етичного розвитку дитини дошкільного віку (Ю.А. Аркін, Р.М. Ібрагімова, Є.В. Субботський, С.Г. Якобсон); дослідження виховного ідеалу та його місця в освітньому процесі (Г.Г.Ващенко, Г.С. Сковорода, В.П. Андрущенко, В.П. Огнев'юк),

проблема формування шанобливого ставлення у дітей 5-го року життя до дорослих засобами української казки (А.В. Карнаухова); роль казки у процесі морально-етичного виховання (В.О. Сухомлинський, О.І.Кисельова); становлення моральної поведінки в дошкільників (Т.Є.Колесіна, Г.І. Савицька, Т.С. Фасолько, М.А. Федорова); педагогічний вплив на становлення морального вибору дошкільників (О.І. Кошелівська); виховання милосердя у старших дошкільників (І.А.Княжева).

Формування основних моральних якостей людини починається в дошкільному дитинстві. Необхідно з самого початку виховувати дитину в дусі високих принципів моральних якостей. Керуючи діяльністю дітей, педагог формує у них такі важливі для людини риси, як любов до Батьківщини, доброзичливість та повагу до оточуючих, дбайливе ставлення до результатів праці людей, бажання посильно допомагати їм, активність та ініціативу в самостійній діяльності дитини.

Моральне виховання дітей – одна з основних задач суспільства. Дитина живе в суспільстві, тому на неї впливають як позитивні, так і негативні фактори навколишнього середовища. Для того, щоб уберегти її від негативних впливів необхідно закласти фундамент, а це - основи високої моралі, культури поведінки та основи шанобливого ставлення до оточуючих людей. Необхідно виховати людину з твердими переконаннями та життєвими поглядами. У зв'язку зі специфікою розвитку дітей дошкільного віку, їх психологічними особливостями, вихователю необхідно ретельно добирати засоби, методи та форми роботи з морально-етичного виховання старших дошкільників [10, с.26]. Одним із засобів ефективного впливу на моральну сферу дитини є казка.

Актуальністю зазначеної проблеми зумовлено вибір теми дипломної роботи **«Формування моральних якостей у дітей дошкільного віку засобами казок В.О.Сухомлинського»**.

Об'єкт дослідження – процес морального виховання дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – казки В.Сухомлинського як засіб формування моральних якостей дитини.

Мета дослідження – здійснити аналіз проблеми морального виховання засобами казок В.О. Сухомлинського в сучасному просторі дошкільної освіти, висвітлити її теоретичні аспекти, окреслити сферу її практичного застосування.

Завдання дослідження:

1. Схарактеризувати основне поняття дослідження «моральні якості особистості».
2. Проаналізувати науково-педагогічну літературу щодо проблеми морального виховання дітей дошкільного віку.
3. Розглянути казку як засіб виховання моральних якостей дітей дошкільного віку.
4. Виявити рівень сформованості моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку.
5. Розкрити вплив літературних творів В.О. Сухомлинського на формування моральності дошкільників.
6. Розробити методичні рекомендації щодо формування моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку, використовуючи казки В.Сухомлинського.

З метою визначення сутності основних понять дослідження застосовано метод аналізу й узагальнення філософської, психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗОК В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО

1.1. Характеристика основного поняття дослідження «моральні якості особистості»

Проблема морального виховання змістовно спирається та пов'язується з такими поняттями як «мораль», «моральність». Для того щоб визначити головний зміст процесу морального виховання, потрібно звернутись до тлумачення цього поняття.

Термін «мораль» уведений Цицероном (лат. *moralitas*, від лат. *mores* – загальноприйняті традиції, правила) – прийняті в суспільстві уявлення та узагальнення про такі норми як: гарне та погане, правильне і неправильне, добре та зле, а також сукупність норм поведінки, що витікає з цих уявлень [36, с.59].

Мораль є однією з форм суспільної свідомості, системою уявлень, поглядів, ціннісних орієнтацій, норм, що регулюють діяльність людей. За висловом О.Павловської, мораль є сукупністю цінностей, що орієнтують людей у практичних відносинах. Це ідеали, норми, принципи, погляди на добро й зло, на сенс життя, на гідність, на честь, на всю систему відносин особистісного і суспільного [15, с.150].

Мораль є свідченням та показником певного рівня розвитку людини, її духовної зрілості, характеру її відносин з іншими людьми та світом.

Особливістю моралі є те, що вона регулює поведінку і свідомість людей в усіх сферах життя (виробнича діяльність, побут, сімейні, міжособистісні та інші відносини). Мораль поширюється також на міжгрупові та міждержавні відносини.

Моральний розвиток – це рівень засвоєння людиною уявлень про моральні норми, показник сформованості моральних почуттів та моральної поведінки суб'єкта, як у сім'ї так і суспільстві [16, с.44].

Моральні принципи мають загальне значення, охоплюють всіх людей, закріплюють основи культури їх взаємин, створювані в тривалому процесі історичного розвитку суспільства (гуманізм, колективізм, альтруїзм).

Кожен вчинок, поведінка людини може мати різноманітне значення (правове, політичне, естетичне та ін.). Але її моральну сторону, моральний зміст оцінюють за єдиною шкалою.

Моральні норми повсякденно відтворюються в суспільстві, проявляються в традиції, владою загальноновизнаної та підтримуваної громадською думкою [14, с.35].

Моральні норми – це моральні вимоги, які регулюють поведінку людини в конкретному випадку («будь ввічливий зі старшими», «допомагай старшим» тощо).

Моральність не обмежують людей. Вони навпаки допомагають та захищають їх. Це як правила дорожнього руху. Машини можуть рухатися у вільному напрямі, ніхто їх не обмежує, але завдяки правилам, машини не стикаються між собою, це дає змогу запобігти аварії. Так і моральні норми, вони захищають людей від наслідків поганих вчинків.

Перші уроки моралі дитина засвоює у власній сім'ї. Саме батьки допомагають опанувати норми порядності, доброти, працьовитості тощо. У процесі морального розвитку, під впливом дорослих формується спрямованість особистості – система мотивів поведінки і це відбувається протягом дошкільного віку[19, с. 15].

С. Русова, вважаючи творення моральної особистості стрижнем усієї виховної роботи, стверджувала, що «моральним вихованням має бути перейняте все навчання, все життя, а головним у цій роботі - є вироблення характеру» [24, с. 89].

Функціональний аналіз дає нам змогу розкрити деякі грані моралі. Мораль виконує найрізноманітніші функції, як універсальний регулятор поведінки людини її відносин між людьми, і обумовлюються як сферою, характером вияву життєдіяльності особи так і соціальною групою, суспільства [2, с. 51].

Регулятивна функція є однією з провідних функцій моралі. Мораль, як компас направляє та коригує практичну діяльність людини, враховуючи інтереси інших людей, а також суспільства. При цьому активний вплив моралі на суспільні відносини реалізовується через індивідуальну поведінку.

Виховна функція моралі полягає в тому, що вона бере участь у формуванні людської особистості, її самосвідомості. Мораль сприяє становленню поглядів на мету та сенс життя, усвідомлення людиною своєї гідності, боргу перед іншими людьми та суспільством, необхідності поваги до прав, особистості, гідності інших. Цю функцію прийнято характеризувати як гуманістичну. Вона впливає на регулятивну та інші функції моралі [27, с. 111].

Моральна свідомість є одним з елементів моралі, які представляють собою її ідеальну, суб'єктивну сторону. Моральна свідомість наказує людям певні поведінку і вчинки. Моральна свідомість дає оцінку різним явищам соціальної дійсності (вчинку, його мотивів, поведінки, способу життя і т. д.) з точки зору відповідності моральним вимогам. Ця оцінка виражається в схваленні або засудженні, похвали або осуду, симпатії і неприязні, любові і ненависті.

Знання моральних норм, усвідомлення їх значення для особистості, яке здійснюється через моральні почуття все це поєднує у собі моральна свідомість. Значну роль при цьому відіграє воля, вона мотивує та допомагає людині опановувати себе, наділяє внутрішньою свободою та спонукає до морального вчинку [17, с. 64].

Моральні відносини виникають між людьми в процесі їх тісної співпраці та діяльності, що має моральний характер. Вони розрізняються за змістом, формою, способом соціального зв'язку між суб'єктами. Вони відрізняються змістом у відношенні до кого, які моральні обов'язки несе людина до суспільства в цілому; до людей, об'єднаних однією професією; до колективу; до членів сім'ї [3, с.2]. У всіх випадках людина в кінцевому рахунку виявляється в системі моральних відносин як до суспільства в цілому, так і до себе, як його члену. У моральних відносинах людина виступає і як суб'єкт, і як об'єкт моральної діяльності. Так, оскільки вона виконує обов'язки перед іншими людьми, є суб'єктом по відношенню до суспільства, соціальної групи тощо. Але одночасно вона і об'єкт моральних обов'язків для інших, оскільки вони повинні захищати інтереси, піклуватися про неї.

Моральна діяльність має об'єктивну сторону моралі. Про моральну діяльність можна говорити тоді, коли вчинок, поведінка, їх мотиви піддаються оцінці з позиції розмежування добра і зла, гідного і негідного тощо. Первинним елементом моральної діяльності є вчинок, оскільки в ньому, як у дзеркалі, відображаються моральні цілі, мотиви або орієнтації. Вчинок включає такі елементи – мотив, намір, мету, діяння, наслідки вчинку. Моральні наслідки вчинку – це самооцінка його людиною та оцінка з боку оточуючих.

Мораль включає в себе моральні норми, моральні принципи, моральні ідеали, моральні критерії.

Моральні норми – це соціальні норми, які регулюють поведінку людини в суспільстві, її ставлення до інших людей, до суспільства та до себе. Їх виконання забезпечується силою громадської думки, внутрішнім переконанням на основі прийнятих в даному суспільстві уявлень про добро і зло, справедливість і несправедливість, чесноти і осуд. Ще Аристотель стверджував, що «моральні чесноти існують у нас не від

природи, не всупереч їй, а завдяки привчанню. Вчиняючи розважливо, ми стаємо розважливими; діючи мужньо, ми стаємо мужніми. А повторення схожих моральних вчинків формує моральний фундамент» [37, с. 36].

Моральні принципи – одна з форм вираження моральних вимог, в найбільш загальному вигляді розкриває зміст моральності, яка існує в тому чи іншому суспільстві [7]. Вони висловлюють основоположні вимоги та принципи, що стосуються моральної сутності людини, характеру взаємовідносин між людьми, визначають загальний напрямок діяльності людини та лежать в основі приватних, конкретних норм поведінки. В цьому відношенні вони служать критеріями моральності

Моральні ідеали – поняття моральної свідомості, в яких висуваються до людей моральні вимоги, виражаються у вигляді образу морально досконалої особистості, уявлень про людину, що втілюють в собі найвищі моральні якості. Моральний ідеал по-різному бачили в різний час, в різних суспільствах. Аристотель бачив моральний ідеал в особистості, яка вищою доблестю вважає самодостатнє, відчужена від хвилювань і тривог практичної діяльності споглядання істини. Еммануїл Кант характеризував моральний ідеал як керівництво для наших вчинків, «божественного людини всередині нас», з яким ми порівнюємо себе та покращуємо, однак, не будучи в змозі стати на один рівень з ним. Моральний ідеал по-своєму визначають різні релігійні вчення, політичні течії, філософи [6].

Моральний ідеал, прийнятий людиною, вказує кінцеву мету самовиховання. Моральний ідеал, прийнятий громадською моральною свідомістю, визначає мету виховання, впливає на зміст моральних принципів та норм.

Таким чином, мораль – це сукупність норм, правил поведінки, моральних законів, звичаїв, яким люди, як правило, добровільно підкоряються. Вона має свої основні функції та структуру. Мораль

вимагає від людини бути людиною, не опускатися до тваринного стану, поважати інших людей, робити добро, керуватися у своїх вчинках любов'ю, а не злобою, допомагати один одному, шанувати своїх пращурів тощо.

1.2. Дослідження проблеми морального виховання в сучасному просторі дошкільної освіти

Характеризуючи національну систему виховання саме в умовах державотворчого процесу в Україні, моральне виховання особистості має ґрунтуватись на поєднанні двох напрямків : освіти й національної культури. Вся система виховання розглядається як гарант того, що суспільство буде мати демократичний устрій та державотворення й слугуватиме ефективним засобом, за допомогою якого держава й попередні покоління будуть мати можливість формувати людей за своїми стандартами. Побудова ж демократичного суспільства, має базуватися на таких основах як : національній ідеї, любові до Вітчизни, класичній культурі й спрямовуватися в площині Я-концепції особистості, творчої особистості, громадянина, патріота України [20, с.84].

Морально-етичне виховання – це цілеспрямований виховний вплив який здійснюється у сім'ї, громадськості, і має на меті сформувати стійкі морально-етичних якості, потреби, почуття, навички поведінки дитини на основі засвоєних нею ідеалів, норм і принципів моралі та практичної діяльності [40, с. 32].

У Законі України «Про освіту» вказано, що зміст кожної освітньої програми обов'язково повинен передбачати утвердження емоційно ціннісного ставлення до практичної та духовної діяльності людини

Закон України «Про дошкільну освіту» одним з завдань розвитку та становлення особистості виділяє формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду [12].

Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО) дає більш детальну інформацію з питання формування морально-етичних якостей у дітей старшого дошкільного віку та інших вікових груп. Положення БКДО є основою для написання освітніх програм, у яких вони й деталізуються та продумуються. Компетенції, завдання та мета що входять до складу морально-етичного виховання дитини дошкільного віку, розміщено у таких освітніх лініях Базового компоненту дошкільної освіти як «Дитина» та «Особистість дитини» [4, с. 7].

Моральне виховання дошкільників здійснюється в самих різних сферах їхнього життя та діяльності. Дитина відчуває моральний вплив в сім'ї, в колі однолітків, на вулиці. Часто цей вплив не буває адекватним вимогам моралі.

Систематичне, цілеспрямоване формування високоморальної особистості відбувається в організованому дитячому колективі. У дошкільних установах здійснюється спеціальна виховна робота, спрямована на всебічний розвиток особистості. Готуючи підростаюче покоління до життя, праці, вихователі навчають дітей бути скромними, чесними, принциповими, вчать любити Батьківщину, вміти працювати, поєднувати в собі чуйність та дбайливе ставлення до людей.

Морально-етичні якості – система світоглядних орієнтирів особистості, які характеризують її ставлення до себе та оточуючих, являють собою сукупність поглядів, норм, переконань, правил поведінки, що оцінюються у відповідних специфічних категоріях, регулюючи поведінку людини [23].

Головна функція морального виховання полягає в тому, щоб сформувати у дітей моральну свідомість, стійку моральну поведінку і моральні почуття, що відповідають сучасному способу життя, сформувати активну життєву позицію, відповідати за свої вчинки, почуттю громадського обов'язку.

Аналізуючи методологічні основи проблеми морального виховання дітей дошкільного віку, ми звернули увагу на низку вихідних філософських, педагогічних, етичних та естетичних ідей, які дали поштовх щодо трактування сутності морального виховання: антропоцентричної, теоцентричної, соціоцентричної. Таку класифікацію ми знаходимо у роботах О.Вишневського та В.Білоусової. На думку вченого О.Вишневського, антропоцентрична тенденція може ґрунтуватися на системі вартостей віри в людину – без Бога; теоцентрична тенденція характеризується вірою в існування Вищого Абсолюта, «що втілює ідеал Добра»; особливість соціоцентричної тенденції полягає в тому, що вона спирається на «замовлення вождів», відповідно до потреб ідеології, та визначається суспільними умовами, нормами й принципами, що формуються або є прийнятими в даному суспільстві [8, с. 84].

Моральна свідомість і поведінка дітей формуються в єдності – це кардинальний принцип педагогіки. Нові риси з'являються у дітей у взаєминах та тісному спілкуванні з дорослими та однолітками. Авторитет дорослого, його судження продовжують відігравати серйозну роль в поведінці.

Ідеальна мета морального виховання – виховання щасливої людини.

Моральне виховання тісно пов'язане з моральним розвитком, оскільки взаємодія між педагогічними впливами і розвитком особистості відбувається через сприймання, усвідомлення, оцінку й перевірку досвіду. Моральний розвиток – це рух, який є поступальним, який починається від засвоєння моральних норм до сформованості моральних почуттів та моральної поведінки.

В. Сухомлинський повністю підтверджував той факт, що моральна свідомість як духовна сторона моралі, базується на осмисленні проблеми, а у взаємодії з моральною діяльністю і моральними стосунками утворюється мораль як системна цілісність. Аналіз праць

В.Сухомлинського дозволив резюмувати, що вчений постійно актуалізував проблему формування у дітей любові та поваги до своїх батьків. Найбільшою помилкою батьків педагог вважав невміння любити власних дітей: «Люблячи своїх дітей, вчіть їх любити вас; не навчите – будете плакати на старість» [33, с.140].

Саме тому нині одним із найважливіших завдань дошкільної освіти, як зазначено в Базовому компоненті, є «надання пріоритету соціально-моральному розвитку особистості, формуванню у дітей уміння узгоджувати особисті інтереси з колективними» [4, с. 5].

Моральне виховання червоною ниткою проходить в усіх освітніх лініях інваріантної складової: «Особистість дитини» – розвиток моральних почуттів і емоцій, самостановлення і самосвідомість, що сприяють формуванню адекватної особистісно-оцінної компетенції; «Дитина в соціумі» – забезпечення морального (доброзичливого) ставлення до дітей і дорослих, що створює умови успішної соціально-комунікативної компетенції; «Дитина в природному довкіллі» – формування ціннісного ставлення до природи (мораль екології), що сприяє розвитку природничо-екологічної компетенції; «Дитина в світі культури» – привчання до бережного поводження з предметним і художнім світом, що формує предметно-практичну та художньо-продуктивну компетенцію [5]. Як підкреслював Ж.-Ж. Руссо: «Дитину виховують люди, природа, речі» [38, с. 5]; «Гра дитини» – як провідний вид діяльності, під час якого «відпрацьовуються» уявлення про моральні норми, через ігровий персонаж передається ставлення, що фіксується діями і вчинками; «Мовлення дитини» – «мораль у словах», що сприяє формуванню комунікативної компетенції [5].

Таким чином, проаналізувавши праці сучасних українських учених-педагогів ми визначили моральне виховання дітей дошкільного віку як складний динамічний процес, що має безперервним зростанням якісних змін особистості до рівня, який відповідає потребам сучасного

суспільства. Як цілеспрямований процес, він оптимально дієвий, коли організується вихователем з урахуванням взаємодії суб'єктивних і об'єктивних чинників і здійснюється в процесі моральної діяльності, яка спрямовується на утвердження моральних принципів, норм, що регулюють моральні відносини.

1.3. Казка як засіб виховання моральних якостей дітей дошкільного віку

Казка є одним з найпростіших літературних жанрів для розуміння та сприйняття дітьми, в ній чітко визначаються межі між добром та злом, яскраво показані особистісні якості кожного з героїв.

Казка є одним із важливих засобів саме морально-етичних якостей дітей старшого дошкільного віку. Використовуючи в освітньому процесі казки, вихователь тим самим створює на занятті атмосферу, яка сприяє сприйняттю та відображенню дітьми поданого матеріалу. Саме в тісній взаємодії з казкою дітям легше зрозуміти та збагнути основні морально-етичні категорії та значення морально-етичних якостей.

Через казку легше всього пояснити дитині перші та основні поняття моралі: що таке «добро» і «зло». Казкові герої завжди або хороші або погані. Дитина ототожнює себе з позитивним героєм. Таким чином, казка прищеплює дітям добро. Морально-етичні якості, яскраво представлені в образах героїв, закріплюються в реальному житті та взаєминах з близькими людьми. Адже якщо лиходії в казках завжди покарані, то єдиний спосіб уникнути покарання – не бути лиходієм [31, с.122].

Кожний казковий твір викликає у дитини певний спектр емоцій, таких як радість, ненависть, сум, жалобу, обурення, переживання, біль. Це не просто здатність передати ці відчуття, а властивість казки викликати ці почуття. Взагалі, будь-яке мистецтво неможливо оцінити

без пережитих емоцій. Емоції – це внутрішній стан людини. Читаючи казку, дитина поринає у фантастичний світ, починає проживати описану дійсність, життям свого героя. І сприймає це все по-справжньому.

Казка є невід’ємним елементом у вихованні дітей. Вона доступною мовою вчить дітей життю. Діти беруть з них багато корисних для себе знань: перші уявлення про час та простір, про зв’язки людини з природою, з предметним світом. Казки дозволяють дитині вперше відчувати хоробрість та стійкість, побачити добро та зло [38, с. 3].

Це питання досліджувало багато вчених та філософів усього світу. Зокрема, видатний український педагог В.О. Сухомлинський у книзі «Серце віддаю дітям», Л.Б. Фесюкова «Воспитание сказкой», А.Н.Афанасьєв, К.Д. Ушинський та багато інших.

Казки – це створені народом і традиційно збережені в усній прозовій художній розповіді, що по необхідності вимагає використання прийомів неправдоподібного зображення реальності. Вони не мають аналогу більше ні в якому іншому жанрі фольклору. Можна сказати це унікальний засіб. Відмінність казкового вимислу – початкове, генетичне.

У Павлиській школі В.О. Сухомлинським була створена «Кімната казок». У ній він намагався якомога реальніше відтворити казковий світ із його таємничістю і чарівними героями. Казка, на думку Василя Олександровича являє собою активну творчість, вона багатогранно охоплює всі сфери духовного життя дитини, і її розуму, і її почуття, не оминає уяву та волю. Хоча діти і розуміють, що казкові герої видумані, але вони як носії добра і зла викликають у душі дитини схвалення чи осуд. Завдяки казці, дитина сприймає оточуючий світ не тільки розумом, але й внутрішніми почуттями. Саме у ній вона знаходить форму, яка є реальною у виявленні своїх духовних сил [34, с. 154].

Казка дає змогу зануритись у минуле та побачити давні уявлення народу про життя, побут та смерть, про добро і зло. Вона здебільша розрахована на усну передачу, тому один і той же сюжет

може мати декілька варіантів та інтерпретацій. Хоча казкові історії носять фантастичний характер, але вони не являють собою фантазію казкаря. А.Н.Афанасьєв писав: «Казка не пуста вигадка, в ній, як і взагалі у всіх творіннях цілого народу, не могло бути і насправді нема ні навмисно складеної брехні, ні навмисного відхилення від дійсності світу» [22, с. 12-13].

У казках завжди перемагає добро – це відіграє важливу роль у вихованні моральних якостей у дітей на казках. Дитина вчиться долати життєві негаразди, їй легше буде справлятися з життєвими труднощами. Життя внесе свої фарби, не завжди кольорові, але в підсвідомості нічого не пропадає. Тисячі років казка накопичувала духовний досвід народу, увібрала весь його колорит, особливості, здійснювала неоціненний вплив дивовижної сили на людську душу, виховувала, допомагала ставати мудрішими. В ній поєдналися основи народної етики, віками вироблені правила моралі, загальнолюдські ідеали, які є невмирущими та значимими сьогодні.

Дитина, поринаючи у світ казки, уявивши образи, вчиться розуміти внутрішній світ героїв, їх думки, мотиви, і на підставі цього вчиться співпереживати їм і вірити в сили добра. Роль дитячих казок не обмежується тільки приємним проведенням часу. Діти, яким з раннього дитинства читалися казки, відчували позитивні наслідки цього: швидше почали говорити, правильно висловлюватись. Казка закладає фундамент поведінки і спілкування. Дитячі казки розвивають різні психічні процеси, фантазію і уяву дитини, а так само його творчий потенціал.

Т.П. Гаврилова звертає увагу на те, що під впливом читання художньої літератури, і особливо в ранньому дитинстві та в молодшому шкільному віці, саме завдяки систематичному читанню казок, розвивається та формується здатність людини емоційно співчувати. Сучасними дослідниками ведеться пошук шляхів і засобів виховання моральних почуттів дітей. С.А.Литвиненко розкриває ефективність

формування цих почуттів у дітей через використання казки, але цілеспрямовано, систематично та гуманістичного її впливу з [18, с.25].

Аналізуючи дослідження психологів (Л.С.Виготський, Б.М.Теплов) та педагогів (А.М.Богущ, Н.П.Сакуліна, Є.О.Фльоріна) ми дійшли висновку, що творча діяльність відповідає потребам та можливостям дітей дошкільного віку, та визначає, що головна її цінність та мета не в створенні певного продукту, а в самореалізації та самовдосконаленні дитини.

Як вважають багато педагогів світу, чим раніше сформується у дітей уявлення про дружбу, повагу, відданість, самопожертву, тим міцніше вони вкоріняться, тим менш демонстративно-негативними будуть їхні вчинки у майбутньому. Цьому великою мірою сприяють заняття з літератури, на яких використовуються матеріали з народознавства, різних видів мистецтва, а саме вивчення обрядів, звичаїв, традицій, культурних надбань, що об'єднуються єдиною формою – казкою. Саме через визначення казкового твору як засобу морального виховання в різних і доступних формах передається дітям народна мудрість, розширюється їх кругозір, поліпшується спілкування.

Казка доносить до дитини уявлення про природу: звірів, квіти, дерева тощо[13, с.233]. Вона розвиває любов та дбайливе ставлення до неї, здатність піклуватися та не наносити шкоду своїми діями.

Отже, для дитини казка – це її життя. Це різнокольоровий, світ, де сама дитина є головним героєм, вона протистоїть злу і допомагає добру. Казка готує дитину до майбутнього життя в реальному світі та показує на прикладах подолання труднощів. Формує моральні якості, моральну свідомість, яка залишаться з дитиною на все її подальше життя. Необхідно пам'ятати педагогам про важливість читання казок, значення того, що треба гратися з дитиною та вміти аналізувати власні дії.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Визначення рівня сформованості моральних якостей дошкільників

Констатувальний експеримент проходив у Херсонському ясла-садку № 41 санаторного типу для дітей із туберкульозною інфекцією Херсонської міської ради.

Діагностика проводиться відповідно до вимог програми виховання і навчання у закладі дошкільного виховання моральних якостей і містить критерії оцінки моральних якостей дітей дошкільного віку, а саме сформованості у них моральних уявлень.

Діагностика проводилась з дітьми старшого дошкільного віку (10 осіб).

Психолого-педагогічна діагностика моральної вихованості передбачає в якості основних критеріїв почуття співпереживання і співчуття. Саме вони можуть служити орієнтиром при визначенні моральної вихованості старшого дошкільника в силу наступних причин: старший дошкільний вік характеризується високою емоційністю і чутливістю; поведінку дошкільника визначається часто безпосередніми емоціями; дані прояви в якості критеріїв цілком доступні для їх виявлення [28, с. 65].

Розглянемо методики які визначають моральні уявлення дітей старшого дошкільного віку.

Методика визначення рівня розуміння дітьми моральних норм [9, с. 65].

Мета: діагностика рівня наявних моральних уявлень, а саме совісність.

Анкетування дітей проводиться з наступних питань:

1. Як потрібно поводитися в громадському транспорті?
2. Розкажи, як ти допомагаєш вдома мамі.
3. Як ти вчиниш, якщо побачиш, що хтось без потреби рве квіти і ламає гілки?
4. Що ти зробиш, якщо знайдеш кладку птахів?
5. Як ти вчиниш, якщо твій товариш забуде вдома що-небудь з приладдя, наприклад, пластилін або олівці?

Обробка результатів:

За аналогією з методикою Т.В.Комарової та О.М.Мілової [6, с.41].
проводиться аналіз відповідей дітей на поставлені запитання:

Варіанти відповідей на 1 питання:

- а) спокійно, не заважаючи оточуючим - 3 бали;
- б) вимагати, щоб тобі дали місце - 2 бали;
- в) вередувати або гратися - 1 бал.

Варіанти відповідей на 2 питання:

- а) постійно допомагаю - 3 бали;
- б) завжди, коли попросять дорослі - 2 бали;
- в) не завжди, забуваю, не хочу - 1 бал.

Варіанти відповідей на 3 питання:

- а) запрошу старших, які вимагатимуть припинити псувати природу - 3 бали;
- б) скажу, що не можна цього робити - 2 бали;
- в) пройду і промовчу - 1 бал.

Варіанти відповідей на 4 питання:

- а) тільки подивлюся, нічого не чіпатиму - 3 бали;
- б) візьму яйце, подивлюся, покладу назад в гніздо - 2 бали;
- в) занесу все, що у гніздечку додому - 1 бал.

Варіанти відповідей на 5 питання:

- а) поділюся своїми речами - 3 бали;
- б) закінчу сам, потім дам - 2 бали;

в) не поділюся - 1 бал.

Висновки про рівень розвитку:

Знаходження загального бала дає можливість розподілити всіх дітей за рівнем наявних у них моральних уявлень на три групи:

високий рівень - 15-13 балів;

середній рівень - 12-8 балів;

низький рівень - 7-5 балів.

Результати виконання дітьми завдання оцінювалися по 3-бальною системою.

1 бал - низький рівень - ставиться тим, хто не зміг відповісти з позиції моральності на поставлене запитання;

2 бали - середній рівень - ставиться за відповіді, які не повністю підпорядковувалися моральним нормам, або ж за прийняття компромісного рішення;

3 бали - високий рівень - ставилися тим дітям, які називали правильну відповідь.

Методика «Закінчи історію» (Г.Л. Урунтаєва, Ю.Л. Афонькина).

Мета: виявити ставлення дітей до моральних норм, а саме - співчуття, співпереживання.

В індивідуальній бесіді з дитиною пропонується продовжити кожен із запропонованих історій, відповісти на питання. Дитині говорять: «Я буду розповідати тобі історії, а ти їх закінчи».

Ставиться запитання: «Про який справедливий вчинок ти можеш розповісти сам?»

Тестовий матеріал:

Історія перша: Люба і Саша малювали. Люба малювала червоним олівцем, а Саша - зеленим. Раптом Любин олівець зламався. «Саша, - сказала Люба, - можна мені домалювати картинку твоєю

олівцем?» Саша відповів... Що відповів Саша? Чому? Як діяв Саша? Чому?

Історія друга. Каті на день народження мама подарувала красиву ляльку. Катя стала з нею грати. До неї підійшла її молодша сестра Віра і сказала: «Я теж хочу пограти з цією лялькою». Тоді Катя відповіла ... Що відповіла Катя? Чому? Як діяла Катя? Чому?

Історія третя. Діти будували місто. Оля стояла поруч і дивилася, як грають інші. До дітей підійшла вихователька і сказала: «Ми зараз будемо вечеряти. Пора складати кубики в коробку. Попросіть Олю допомогти вам». Тоді Оля відповіла ... Що відповіла Оля? Чому? Як діяла Оля? Чому?

Історія четверта. Петро і Вова грали разом і зламали красиву, дорогу іграшку. Прийшов тато і запитав: «Хто зламав іграшку?» Тоді Петро відповів ... Що відповів Петро? Чому? Як вчинив Петро? Чому?

Історія п'ята : Данило і Максим гралися в будівельників. Коли вони гралися до них підійшов маленький хлопчик, і теж захотів з ними погратися, але Максим відповів: « Ні, ми не хочемо з тобою гратися, бо ти ще маленький ». А що сказав Данилко? Чому?

Інтерпретація:

0 балів - дитина не може оцінити вчинки дітей;

1 бал - низький рівень - дитина оцінює поведінку дітей як позитивну або негативну (правильну або неправильну, добру чи погану), але оцінку не мотивує і моральні норми не формулює;

2 бали - середній рівень - дитина називає моральну норму, правильно оцінює поведінку дітей, але не мотивує свою відповідь;

3 бали - високий рівень - дитина називає моральну норму, правильно оцінює поведінку дітей і мотивує свою оцінку.

Діагностична методика «Сюжетні картинки» (Г.Л. Урунтаєва, Ю.Л. Афонькина).

Мета: вивчення емоційного ставлення до моральних якостей (доброта-злість, щедрість - жадібність, працьовитість - лінощі, правдивість - брехня).

Матеріал. Картинки із зображенням ситуацій, які підлягають моральній оцінці (наприклад, ситуація в автобусі: хлопчик сидить і читає книгу, а дівчинка поступилася місцем жінці похилого віку).

Додаток А. Подивись на ці дві картинки. Як веде себе хлопчик? Чи це ввічливо по відношенню до інших пасажирів? А хто на цій картинці веде себе правильно? Чи потрібно уступати місце бабусі у автобусі?

А чому?

Яка картинка позитивного вчинку, а яка ні?

Інтерпретація:

Низький рівень - дитина неправильно розкладає картинки (в одній стопці опиняються картинки із зображенням як позитивних, так і негативних вчинків), емоційні реакції неадекватні;

Середній рівень - правильно розкладаючи картинки, дитина обґрунтовує свої дії; емоційні реакції адекватні, але виражені слабо;

Високий рівень - дитина обґрунтовує свій вибір (можливо, називає моральну норму); емоційні реакції адекватні, яскраві, проявляються в міміці, активній жестикуляції тощо.

Результати емпіричного дослідження рівнів сформованості моральних уявлень представлені в таблиці 2.1.1.

Проведення. Дослідження проводиться індивідуально. Дитині показують картинки: «Розклади картинки так, щоб з одного боку лежали ті, на яких намальовані хороші вчинки, а з іншого боку - погані. Поясни, чому ти саме так розклав картинки ».

Таблиця 2.2.1.

	П.І.	Стать	Розуміння моральних норм		Закінчи історію		Сюжетн і картинк и
1.	Аліна Б.	Ж	7	Н	1	Н	Н
2.	Єгор Г.	Ч	10	С	2	С	С
3.	Даніїл Д.	Ч	14	В	2	С	В
4.	Саша К.	Ж	11	С	2	С	С
5.	Поліна О.	Ж	12	С	2	С	С
6.	Вікторія О.	Ж	14	В	3	В	С
7.	Артем П.	Ч	6	Н	1	Н	Н
8.	Володимир Р.	Ч	12	С	3	В	С
9.	Іван Ф.	Ч	9	С	1	Н	С
10.	Вероніка Ю.	Ж	10	С	2	С	С
Всього		10	11	С	20	С	С

Проведення. Дослідження проводиться індивідуально. Дитині показують картинки: «Розклади картинки так, щоб з одного боку лежали ті, на яких намальовані хороші вчинки, а з іншого боку - погані. Поясни, чому ти саме так розклав картинки ».

Аналіз отриманих результатів показав, що моральне уявлення дітей сформовані на середньому рівні.

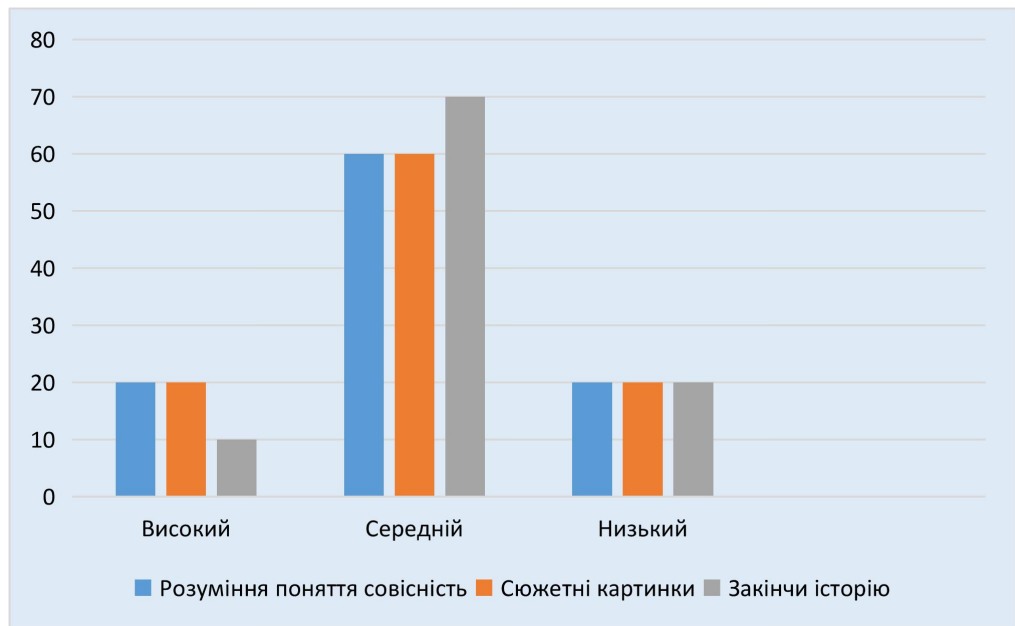
Частотний аналіз розділу показників рівня сформованості трудових умінь і навичок представлений в таблиці 2.2.2.

Частотний аналіз показників сформованості моральних уявлень

Таблиця 2.2.2.

Назва методик и	Рівні					
	високий		середній		низький	
	Кількість	%	Кількіс ть	%	Кількість	%
Розумінн я поняття совістніст ь	2	20 %	6	60 %	2	20 %
Закінчи історію	2	20 %	6	60 %	2	20 %
Сюжетні картинки	1	10 %	7	70 %	2	20 %
Всього	1,7	17 %	6,3	63 %	2	20 %

Діаграмний показник сформованості моральних уявлень у дітей

Висновок:

1. Рівень сформованості моральних якостей дітей старшого дошкільного віку у цілому відповідає вимогам діючої державної програми навчання і виховання «Дитина» та віковим можливостям дітей. Вони із задоволенням виконують завдання та проявляють моральні якості як і в проблемних ситуаціях, дидактичних іграх та по відношенню один до одного.

Так як рівень сформованості має середній показник, то для підвищення цього результату ми пропонуємо використовувати казки В.О. Сухомлинського, для формування моральних якостей особистості дитини.

2.2. Вплив літературних творів В.О. Сухомлинського на формування моральності дошкільників

Літературна творчість видатного українського педагога В.О.Сухомлинського багато десятиліть є невичерпним джерелом мудрості та скарбницею цікавих ідей щодо гармонійного виховання

дитини. Прості й невибагливі казки письменника сповнені глибокого змісту, який допомагає розкрити малечі творчі здібності, розвинути її розум, сформувати високі моральні цінності.

В.О. Сухомлинський, займаючись вивченням проблеми морально-етичного виховання дитини, створив цілу низку казок для дітей дошкільного віку, вони спрямовані на виховання у підростаючого покоління морально-етичних якостей. Тому, вважаємо за необхідне розглянути роль та значення казок В.О. Сухомлинського в процесі виховання морально-етичних якостей дітей дошкільного віку.

В.О. Сухомлинський, у Павлівській школі створив «Кімнату казок». У ній він намагався відтворити казковий світ із його особливостями, притаманній таємничості і звичайно з чарівними героями. На думку Василя Олександровича, казка – активна творчість, вона охоплює всі сфери саме духовного життя дитини, тримає шлях від її розуму до почуттів, уяви та волі. Діти розуміють, що казкові герої видумані але це не впливає на мету казки. Казкові герої викликають у них або схвалення або осу., Вона допомагає дитині сприймати світ не тільки розумом, але й почуттям. Саме у ній вона відображає реальну форму своїх духовних сил та виявляє їх у житті [34, с. 154].

У педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського особливе місце належить його літературним творам, адресованим дітям. У жанровому відношенні їх можна розділити на казки, розповіді, нариси. Це все невеликі за обсягом тексти, читання яких, самостійне чи або з дорослими, займає не більше десяти хвилин. Це читання «на одному диханні», читання, що викликає гарячий емоційний відгук. Але не тільки тому вони варті уваги і переоцінки в наші дні. Різноманітні етичні питання знайшли безкомпромісне рішення в цих творах. По суті своїй, кожна мініатюра дає читачеві моральний урок.

В. О. Сухомлинський відводив казці важливе місце у процесі морально-етичного виховання, і в його працях це чітко простежується.

Педагог не мав сумніву, що те, що важко сказати звичайними словами, можна передати за допомогою літературного твору, у першу чергу, через казку. Через казки, легенди яскраво, таємниче передається інформація про приховані події, розкривається їх причина, та уроки. Казка містить відомості про устрій та функціонування навколишнього світу. Містить інформацію про сутність добра і зла, і на основі цього навчає життєвих правил. Виховні кодекси, які акумульовані в казках своєрідно діють на дитячу психіку і свідомість і в цьому їх сила. Вона повчає приховано. Даючи сюжет, образ, символ, які подобаються дитині, вона непомітно для себе засвоює важливу інформацію [25 с. 426].

Без казки – живої та яскравої, що оволодівають свідомістю і почуттями дитини – не можливо уявити дитяче мислення і дитячу мову. Дуже важливо щоб діти не тільки слухали казку, а й самі її творили. Через казку, через неповторну дитячу творчість – вірна дорога до серця дитини.

Герої казок відомого педагога – це навколишній світ, який повинен увійти в душу дитини і залишитися в ній назавжди, щоб потім прорости чуйністю, добротою, турботою, людяністю і відповідальністю. Якщо художній твір вдало вибраний, можна бути впевненим в тому, що воно знайде в дітях чуйних, уважних слухачів. І це буде сприяти розвитку у дітей моральних якостей.

Вчитуючись у рядки казок В.А. Сухомлинського, вдивляючись в створені ним образи, можна побачити в них і щось більш глибоке, що сягає корінням в далеке минуле. Те значення, яке надавав педагог казкам для дітей також варто окремого розгляду.

Спираючись на багатовіковий досвід предків, В.А.Сухомлинський відроджує її значення: «Слово казки живе в дитячій свідомості. Серце завмирає у дитини, коли він слухає або вимовляє слова, що створюють фантастичну картину. Я не уявляю собі навчання в школі не тільки без слухання, а й без створення казки». Глибокий знавець дитячої психології,

В.О.Сухомлинський зазначав: «завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем. І не тільки пізнає, але відгукується на події і явища навколишнього світу, висловлюючи своє ставлення до добра і злу» [32, с.28].

Про що ж казки В.А. Сухомлинського? Про людину та її внутрішній світ. Це правда про людську душу. Це завжди моральний урок. Універсальність проблематики казок, «тяжіння до глибинної премудрості» алегорична форма і особливий символізм образів дозволяє визначити жанр багатьох літературних творів В.А. Сухомлинського як казка-притча. Казки-притчі про красу займають чільне місце серед усього літературної спадщини педагога, тому що «... завдяки сприйняттю прекрасного в природі і мистецтві, людина відкриває прекрасне в самому собі» [33, с. 206].

У казках-притчах «Красиве і потворне», «Хлопчик і дзвіночки конвалій», «Нехай будуть соловей і жук» та багатьох інших звучить одна надзвичайно важлива думка: краса не є зовнішня досконала оболонка, вона завжди несе добро, користь. І головне її призначення – порятунок. Порятунок душі. І, навпаки: «саме потворне, коли людина стає злою, безсердечною. Краса у Сухомлинського завжди розчинена в природі і має джерело в її досконалості і мудрості. Образ природи в спадщині В.А. Сухомлинського має надзвичайно глибоке опрацювання.

Природа виступає мудрим учителем – наставником («Пелюсток і квітка», «Бджола і гарбузова квітка», «Чому голуби прилетіли до Олега»). Природа завжди справедлива («Зайчик і горобина», «Крила матері», «Зозулине горе»). В образах природи прихована справжня народна мудрість, яка людині відкривається не відразу, і не кожному. У казці «Зозулине горе» викладається непростий урок тим, хто звик мислити стереотипами, сліпо вірить громадській думці, хто не обтяжує себе увагою до живого почуття [35].

Антигерої у В.А. Сухомлинського завжди протиставлені родині, батькам, батьківщині. Героями казок-притч можуть бути і люди, і птахи, і тварини, і рослини. Найчастіше це алегоричні образи, замислюючись над якими читач приходить до розуміння універсальності.

Важливого значення в казках В.О.Сухомлинський надавав моральному вихованню особистості. Читаючи ці казки, діти усвідомлюють, що в житті, окрім радощів, існує горе, хвороби, самотність. Педагог наголошував на тому, що не варто відгороджувати дітей від життєвих негараздів.

Такі казки «Тихо, Бабуся відпочиває», « Півень і сонце», «Лялька під дощем», пробуджують у дітей почуття людяності, спонукають замислитись над моральною відповідальністю перед близькими і сторонніми людьми.

Діти вивчають казку В. О. Сухомлинського «Найщасливіша людина на землі», в якій розповідається про цінність сім'ї. А з оповідання «Усі добрі люди – одна сім'я» можна дізнатися, що людство – це одна велика сім'я в якому всі люди рівні, і як важливо пам'ятати про своє коріння та не забувати його. Тема милосердя та справедливості розкривається у казці «Миколі стало легше». Казка «Образливе слово» допомагає пам'ятати дітям, що образливі, грубі слова ранять як ніж, і без того чутливе, добре серце і душу. «Чому мама так хвалить Люду?» неоцінений помічник для навчання дітей самостійності і працьовитості, А оповідання «Перестелимо постіль дідусеві» прокидає доброту в душі навіть черстої людини і формує у дітей життєві чесноти [21, с.12].

Доброта, людяність, чуйність – вічні духовні цінності, на яких завжди є попит у суспільстві, і які наповнюють життя кожної людини змістом. Тож вихователям вкрай важливо не жалкувати часу, та відповідально відноситись до прищеплення цих чеснот малечі, щоб діти навчилися і вирости добрими людьми, які спроможні допомагати, та

співчувати іншим. І саме казки В.О. Сухомлинського незмінний помічник у цьому.

У свої коротеньких, але повчальних оповіданнях педагог переконливо довів, що якості ідуть саме з дитинства.

Член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор О. Савченко, зазначав, що В. Сухомлинський дуже майстерно розповідає про яблука. В уяві дитини яблуко набуває різнобарв'я. Образ яблука можна прочитати в таких творах: «Яблуко з осіннього саду», «Яблунька і літо», «Яблуко на верхівці», «Бабусина яблуня», «Зламана яблунька», «Яблуко для бабусі», «Червоне яблучко на вершині яблуні» та ін. Через такий фрукт Василь Олександрович залучає дітей до осмислення найважливіших морально-етичних цінностей до яких відноситься: добро, відповідальність, знання своїх обов'язків, любов до найріднішої людини - матері, та звичайно працелюбності. Будуючи сюжети творів, з іншими словами - символами української мови: серце, людина, совість, соловей, криниця, сонце, поле, колиска, лелека, ластівка, рушник, зозуля, В.Сухомлинський так само проникає у душу дітей. Вчений про твори Сухомлинського зазначала: «Засвоєння слів-символів розвиває дитяче мислення разом з інтелектуальними, моральними і естетичними почуттями, розкриває малюкам джерела виникнення думки і слова. Я тисячу разів переконувався: без поетичного, емоційно-естетичного струменя неможливий повноцінний розвиток дитини»[29, с.442].

Отже, казки-притчі Сухомлинського адресовані дітям, але звернені до всіх людей. Вони позбавлені часу, а тому – надчасові. Вони звернені до вічної проблеми людства – проблеми збереження духовності та моралі. В основі казок В.А. Сухомлинського добро, справедливість, краса і любов, якими повинні бути наповнені людські душі. Це його шлях до «справжньої людини».

2.3. Методичні рекомендації щодо використання казок В.О.Сухомлинського у формуванні моральних якостей дітей дошкільного віку

Доводиться визнати, що внаслідок суттєвих змін суспільних орієнтирів та відносин нині усталена система цінностей і способу життя людини об'єктивно потребує певної переоцінки й усвідомленого переосмислення [30, с.58].

Робота за казками В.О. Сухомлинського з дошкільниками спрямована на формування в дітей високих моральних цінностей, навичок культурного спілкування з однолітками, доброзичливого, гуманного та шанобливого ставлення до оточуючих, любові до рідного краю та його природи. Дидактичні бесіди та ігри формують у малечі прагнення допомагати одне одному, виховують милосердя, спостережливість, співчуття, доброту, почуття взаємодопомоги у скруті.

У цій роботі ми хочемо представити методичні рекомендації щодо використання казок В.О Сухомлинського у різних групах, націлені на формуванні у них моральних якостей.

Методична розробка з освітньо-виховної роботи на прикладі казки «Хлопчик і синичка» для молодшої групи.

Пропонуємо театральний вид діяльності за змістом казки. Гра не повинна перетворюватися на звичайне інсценування тексту, а бути показом, ілюстрацією емоційного стану героїв, їхніх душевних хвилювань. Творчість, викликана казкою, досягає свого апогею саме в ігровому інсценуванні.

Мета: розвивати театральні здібності, уміння передавати характер героїв казки В. Сухомлинського «Хлопчик і синичка»; залучати дітей до участі в театральній-ігровій діяльності; формувати позитивне ставлення до неї; виховувати бережливе ставлення до птахів.

Хід заняття

Вихователь звертає увагу дітей на іграшкового зайчика.

Вихователь: Діти, погляньте, хто до нас завітав? (Зайчик.) Він весь тремтить. Як ви гадаєте чому? (Зайчик замерз, адже на вулиці холодно).

Так. Важко тваринам узимку, Зайчик прийшов до нас погрітися. Давайте ми його залишимо на занятті. А кому ще важко взимку? (Пташкам). А яких пташок Ви знаєте, що залишились зимувати? (Синички, горобці, галки, ворони) Як ми допомагали пташкам? (Робили годівнички). Пригадайте, у казці Василя Сухомлинського йдеться про пташку синичку? (Хлопчик і синичка, **Додаток Б**). Давайте покажемо зайчику, як хлопчик робив годівничку.

(Діти сідають на стільчик)

Тук-тук молоточком, кулачок по кулачку. Ось і годівничка готова. Як ви думаєте чи зрадіють пташки коли побачать годівничку? Чому?

Гра-імітація «Синички і хлопчика»

Вихователь веде розповідь, а діти виконують відповідні імітаційні дії.

Ось зараз дівчатка будуть синичками. Полетіли синички по колу, крильцями махають, повільно полетіли, тепер швидше, ще швидше, ще швидше, швидко. Втомилися синички, відпочивають, присіли, шукають зернятка, їх немає. Полетіли знову. Відпочивають. Шукають зернятко. Бачать годівничка стоїть. Здивувались синички, зраділи, за цвірінькали.

Хлопчикам теж захотілось погодувати синичок. Вони простягнули долоні до синичок. Дівчатка - синички підлетіли до них, не бояться, їдять із долоньок: «Дзьоб-дзьоб». Дякують хлопчикам [11].

Потоваришували хлопчик і синичка, сіли разом на стільчик.

Діалог синички і хлопчика.

Вихователь. Дітки, давайте пригадаємо казку Василя Сухомлинського. Що хлопчик питав у синички?

(Діалог розігрують по черзі 2 - 3 пари дітей.)

Хлопчик. Ти будеш моя синичка, добре?

Синичка. Добре, я буду твоя, якщо ти мене захищатимеш.

Вихователь. А що із хлопчиком сталося потім? (Хлопчик занедужав.)

Етюд «Хлопчик занедужав»

Вихователь. Покажіть, діти, як саме хлопчик занедужав: став кволим та невеселим, у нього болить голова....(Діти торкаються голови) Болять вушка. (Торкаються вушок.)

А зараз Оленка буде синичкою. Надягай маску. (Дівчинка виконує завдання.)

Синичка сумує за хлопчиком, підлетіла до нього, співчутливо дивиться на хворого, жаліє його, гладить крильцем по голівці. Відійшла синичка і каже: «Одужуй швидше. Насуваються холоди та хуртовини. Хто мне захистить?» (Дівчинка повторює слова синички із казки.)

Гарні в нас вийшли синички і хлопчики. Зайчику дуже сподобалось. Діти, а вам сподобалась гра? Давайте поплескаємо в долоні одне одному.

Зайчик зігрівся і повеселішав, а тепер йому час йти додому. Тож він каже вам: «Допобачення, малята!»

Методична розробка бесіди з дітьми середньої групи, за казкою В.О Сухомлинського «Зайчик і Місяць».

Мета: продовжувати знайомити дітей з казками В.О.Сухомлинського; удосконалювати навик оформлювати свою думку, чітко і конкретно відповідати на запитання, виховувати доброзичливе ставлення один до одного, навчити цінувати допомогу інших, формувати уяву про дружбу та дружні стосунки.

Хід роботи

Дітки, ми з Вами прочитали казку В.О. Сухомлинського «Зайчик і Місяць» (Додаток Б)

Робота над казкою, за допомогою навідних запитань та картинкою [26, с.65]

Запитання за змістом:

Коли зайчикові холодно?

Куди вибіг зайчик?

Якою була зимова ніч?

Що зайчик просив у Місяця?

Що порадив Місяць?

Що зробив зайчик?

Як зайчик подякував?

Проблемні запитання:

Чи можна Місяця назвати другом? Чому?

Чи треба допомагати одне одному у скрутний час?

Дітки, а Зайчик подякував Місяцю за допомогу, а як ви можете дякувати? Які ввічливі слова ви знаєте?

Коли вас хтось попросить про допомогу, як ви вчините?

А давайте придумаю казку, де Місяцю була потрібна допомога, а Зайчик як друг допоміг йому.

Методична розробка з освітньо-виховної роботи, за казкою В.О. Сухомлинського «Найгарніша мама», старша група.

«Стежинка духовності» - цей вид роботи, спрямований на формування у дітей моральних цінностей, якостей. Дидактичні бесіди та ігри формують у малечі прагнення допомагати одне одному, виховують милосердя, співчуття, доброту.

Мета: вчити визначати чесноти друзів, не кепкувати з недоліків; виховувати бажання ставати кращими, добрішими, цінувати доброзичливе ставлення, не виявляти зверхності щодо інших дітей.

Хід заняття

Вихователь. Діти, давайте всі станемо у коло, візьмемося за руки та подаруємо одне одному посмішку та ласкавий погляд. Що дає нам посмішка? (Посмішка створює гарний настрій, приносить щастя всім, викликає приязне, товариське ставлення одне до одного).

Тож зараз подивіться одне на одного та посміхніться. Подаруйте свою посмішку.

Діти, подивіться, хто до нас прилетів! Хто це? (Показує совеня) Яку казку ми читали, де головним персонажем був совеня? («Найгарніша мама» Василя Сухомлинського. Додаток Б)

Про що ця казка? Що сталося із совеням? (Совеня випало із гнізда та загубило свою маму, але потім мама пташка його знайшла).

Що сталося із совеням у лісі?

(Воно зустріло солов'я, дятла, дрозда, які з нього кепкували) А чому вони з нього сміялися? Яким був совеня? Опишіть його (Відповіді дітей.)

Діти, подивіться одне на одного і скажіть: чи схожі ви між собою? Чим? (У нас є ноги, руки, голова, на голові волосся, очі, ніс, вуха, губи.) А чим відрізняєтеся? (Кольором волосся, очей, зростом, звичками, характером тощо).

Візьміть люстерка і подивіться на себе. Чи подобається ви собі? (Діти виконують завдання.) Діти, подивіться, у вас у групі багато, всі ви не схожі одне на одного, кожен з вас особливий. Усі ми різні, а ось вчинки робимо інколи однакові. Які ви знаєте гарні вчинки? (відповіді дітей) А погані? (Відповіді дітей .)

Скажіть, будь-ласка, чи гарно вчинили соловей, дрізд та дятел щодо совеня? (Погано).

Правильно, не можна кепкувати із зовнішності будь-кого, навіть якщо вона вам здається не дуже гарною.

А чи ображало совеня птахів? Що воно відповіло на образу? (Що мама в нього найгарніша). А ви як поведетеся, коли вас ображають? (Відповідь дітей.)

Як ви думаєте, чому для кожного його мама найкраща? Чому ви любите свою маму? (Мама найрідніша людина, вона завжди зрозуміє нас, допоможе у скрутну годину, вміє радіти разом з нами).

Діти, давайте пограємо у цікаву гру.

Дидактична гра «Піраміда любові»

Діти підходять до вихователя. Педагог простягає долоню і каже:

«Матуся». Діти по черзі називають прикметник, яким можна схарактеризувати матусю, і кладуть долоні одна на одну. Зрештою утворюється пірамідка зі складених на долоні вихователя дитячих долоньок.

Орієнтовані слова: дорога, любляча, лагідна, весела, гарна, добра, дбайлива, ніжна, ласкава, мила, найкраща, рідна.

Вихователь. Бачу, ви свої мам дуже любите, скільки лагідних слів про них сказали. А як ви гадаєте, чи всі мами однакові? (Вони різні за зовнішністю, але всі люблять своїх дітей і піклуються про них) Скажіть будь-ласка, а чи повинні діти піклуватися про своїх матусь? (Так. Треба не тільки говорити мамі лагідні слова, але й допомагати їй).

А ви допомагаєте своїм мамам? Як? (Відповіді дітей).

Правильно, треба допомагати своєю працею, гарними вчинками, давати можливість відпочивати. Діти, які прислів'я про маму ви знаєте? (Нема краще друга, як рідна матінка; Нема цвіту, як маківочки, нема ріднішого, як матіночка).

Діти, я хочу вам відкрити секрет: скільки б років вам не було, вам завжди буде потрібна мама, тому її треба любити і берегти.

ВИСНОВКИ

Так як у сучасному світі моральні цінності перебувають у кризовому стані, необхідно дуже відповідально віднестися до розвитку моральних якостей у дітей.

У процесі написання бакалаврської роботи ми дійшли таких висновків:

1. Мораль – це сукупність норм, правил поведінки, моральних законів, звичаїв, яким люди, як правило, добровільно підкоряються. Моральна свідомість є одним з елементів моралі, які представляють собою її ідеальну, суб'єктивну сторону. Вона має свої основні функції та структуру. Мораль включає в себе моральні норми, моральні принципи, моральні ідеали, моральні критерії. Функції моралі такі: регуляторна, виховна, комунікативна, імперативна та пізнавальна. Мораль вимагає від людини бути людиною, не опускатися до тваринного стану, поважати інших людей, робити добро, керуватися у своїх вчинках любов'ю, а не злобою, допомагати один одному, шанувати своїх прашурів.

2. Досліджуючи проблему морального виховання, ми проаналізували науково-педагогічну літературу щодо проблеми морального виховання дітей дошкільного віку. Ми визначили, що моральне виховання дітей дошкільного віку є складним динамічним процесом, який має безперервність зростання якісних змін особистості, який відповідає потребам сучасного суспільства. Як цілеспрямований процес, він оптимально дієвий тоді, коли організується вихователем з урахуванням взаємодії суб'єктивних і об'єктивних чинників і здійснюється в процесі моральної діяльності, яка спрямовується на утвердження моральних принципів, норм, що регулюють моральні відносини. Моральне виховання особистості має базуватися на поєднанні освіти й національної культури, головним завданням якого

буде формування національної ідеї, любові до Вітчизни, Я-концепції особистості, творчої особистості, громадянина, патріота України.

3. Казка є невід'ємним елементом у вихованні дітей. Вона зрозумілою мовою вчить дітей життя. З казкових героїв діти беруть багато корисних для себе знань: перші уявлення про час та простір, про відношення людини з природою, з предметним світом його барвами. Казки дозволяють дитині вперше відчутти та дізнатися про такі якості як, хоробрість і стійкість, побачити добро і зло. Для дитини казка – це її життя. Це різнокольоровий світ, де сама дитина є головним героєм, вона протистоїть злу і допомагає добру. Казка готує дитину до майбутнього життя в реальному світі та показує на прикладах подолання труднощів. Формує моральні якості, моральну свідомість, яка залишаться з дитиною на все її подальше життя. Необхідно пам'ятати педагогам важливість читання казок.

4. Рівень сформованості моральних якостей дітей старшого дошкільного віку у цілому відповідає вимогам діючої державної програми навчання і виховання «Дитина» та віковим можливостям дітей. Вони із задоволенням виконують завдання та проявлять моральні якості в проблемних ситуаціях, дидактичних іграх та по відношенню один до одного. Так як рівень сформованості має середній показник, то для підвищення цього результату ми пропонуємо використовувати казки В. О. Сухомлинського, для формування моральних якостей особистості дитини.

5. Казки-притчі Сухомлинського адресовані дітям, але звернені до всіх людей. Вони позбавлені часу, а тому – надчасові. Вони звернені до вічної проблеми людства – проблеми збереження духовності та моралі. В основі казок В.А. Сухомлинського віра в добро, справедливість, красу і любов, якими повинні бути наповнені людські душі. Це його шлях до «справжньої людини». Вони є незмінними помічниками у прищепленні дітям таких чеснот як доброта, людяність,

чуйність. Це вічні духовні цінності, на яких завжди є попит у суспільстві, і які наповнюють життя кожної людини змістом.

6. Правильно організована освітня діяльність з прищеплення дітям моральних цінностей формує у дітей позитивні якості особистості. Саме для реалізації цього завдання слід звернутися до спадщини В.Сухомлинського. Добір казок повинен бути з урахуванням вікової групи, враховуючи вікові особливості вихованців. Робота над казками спрямована на формування в дітей високих моральних цінностей, навичок культурного спілкування з однолітками, доброзичливого, гуманного та шанобливого ставлення до оточуючих, любові до рідного краю, природи. Дидактичні бесіди та ігри формують у дітей прагнення допомагати одне одному, виховують милосердя, спостережливість, співчуття, доброту, почуття взаємодопомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амошашвили Ш.А. Здравствуйте, дети / Ш. А. Амонашвили - Москва, Издательский дом Ш.Амонашвили, 1998.
2. Анисимов С. Ф. Мораль и поведение / С.Ф.Анисимов - М.: Мысль, 1979. (2-е изд. — 1985) -140 с.
3. Антонюк Т. Дитина - дзеркало сім'ї / Т. Антонюк // Шкільний світ. - 2011. - №2. - С. 1-3.
4. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. — К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
5. Беленька Г.В., Богініч О.Л, Богданець-Білокаленко Н.І. та ін. Освітня програма "Дитина" / Г.В. Беленька, О.Л.Богініч, Н.І. Богданець-Білокаленко та ін. - К, 2016 - 291 с.
6. Буре Р. С. «Социально-нравственное воспитание дошкольника» [Тек.ст] / Р. С. Буре. – Издательство : Мозаика-Синтез, 2016, – 80 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, 1728 с.
8. Вишневський О. Концепція демократизації українського виховання // Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції. – К.: Школяр, 1997. – С. 78-122.
9. Воспитание нравственных чувств у старших дошкольников: учебник / Под ред. А.М. Виноградовой. – М.: Просвещение, 2014. – 342 с.
10. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский - М.: Педагогика, 2014. – 560 с.

11. Групові форми методичної роботи з педагогами в сучасному дошкільному закладі / Крутій К.Л., Маковецька Н.В. - 3. ЛШС, 2004.
12. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
13. Заліток Л.М. В.О. Сухомлинський про роль казки у вихованні та навчанні дітей з особливими потребами / Л.М. Заліток // «Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами». – 2012. – № 9. – С. 233.
14. Козлова С.А. Нравственное и трудовое воспитание дошкольников: учеб. Пособие/ С.А. Козлова – М.: Академия, 2015. – 192 с.
15. Колесник А.Г., Архіпова О. А. Патріотичне виховання дошкільників: сучасний аспект. // Збірник студентських наукових статей. Педагогічний альманах. — Одеса, 2009. — 192с.
16. Лебеденко Т.А. Загальнолюдські цінності в духовному розвитку особистості / Т.А. Лебеденко // Виховна робота. - 2010. - № 10. - С. 44-47.
17. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля : навчальний посібник : У 3 ч. Ч. 2 / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. - Київ : Видавничий дім «Слово», 2010. - 360 с.
18. Литвиненко С.О. Виховання гуманних понять молодших школярів засобами української народної казки / С.О. Литвиненко— Одеса, - 1994.- с.65
19. Лохвицька Л. В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі» / Л. В. Лохвицька. - Тернопіль : Мандрівець. - 2014. - 24 с.
20. Луценко І.О. Моя країна – Україна. Українське народознавство для дошкільнят. – К.: Альконіт, 2008. – 120 с
21. Лящук Л. Педагогіка добра, педагогіка діалогу Василя Сухомлинського / Л. Лящук Адаменко // Журнал Початкова школа. – 2014. –№ 9. – С. 10-12.

22. Міронова Н. Роль казки на особистість дитини // Журнал «Дошкільне виховання», 2007. – № 5. – С. 12-13.
23. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf.
24. Павелків Р. В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості у дитячому віці : [монограф.] / Р.В. Павелків. - Рівне : Волинські обереги, 2004. - 248 с.
25. Петренко О.Б. Роль казки у формуванні орієнтації дитини на цінності своєї статі (на матеріалі спадщини Василя Сухомлинського) / О.Б. Петренко // Збірник наукових праць "Педагогічні науки". – 2009. – № 53. – С. 430.
26. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., спеціальність «дошкільне виховання» / Т. І. Поніманська, І. М. Дичківська. - Київ : Видавничий дім «Слово», 2004. - 352 с.
27. Поніманська Т.І. Моральне виховання дошкільників: Навчальний посібник / Т.І.Поніманська. – К.: Вища школа 1993. – 111 с.
28. Психолого-педагогические проблемы нравственного воспитания детей дошкольного возраста [Текст] / Под ред.Т. С. Комаровой. – М. : Педагогика, 1983. – 220 с.
29. Савченко, О. Я. Художні твори Василя Сухомлинського для дітей як джерело виховання цінностей / О. Я. Савченко // Педагогічний дискурс: збірник наукових праць, – 2011. – С. 441–443.
30. Светлаковская И.С. Об интеграции как методическом явлении и ее возможностях в обучении/ И.С. Светлаковская // Начальная школа.- 1990. - С. 57-60.
31. Сурмило О.А. Вивчення педагогічних умов використання казки як засобу морального виховання старших дошкільників / О.А. Сурмило // Психолого-педагогічні науки. – 2014. – № 5. – С. 181.

32. Сухомлинский В.А. Яблоко и рассвет: Рассказы, сказки, притчи/ В.А.Сухомлинский; Пер. с украинского Б.Цыбиной; Худож. С.Бордюг, Н.Трепенюк.-Москва: Малыш, 1984.-28с.
33. Сухомлинский В.О. Как воспитать настоящего человека / В.О.Сухомлинский. – М.: Просвещение, 1990. – 263 с.
34. Сухомлинський В.О. Павліська середня школа / Василь Олександрович Сухомлинський // Вибрані твори: в 5-ти томах. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 4. – 640 с.
35. Сухомлинський В.О. Серце віддають дітям / В.О. Сухомлинський - К. : 1974.
36. Толковый словарь русского языка. В 4 т. / Под ред. Д.Н. Ушакова. – М.: Астрель, АСТ, 2000. *Tolkovyy slovar russkogo yazyka. V 4 t. [Explanatory dictionary of the russian language], (2000), ed. Ushakov, D.N., Astrel, AST, Russia.*
37. Улюкаєва І.Г. Історія дошкільної педагогіки : підручник / І.Г. Улюкаєва. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2016. – 424 с.
38. Фесюкова Л.Б. Воспитание сказкой: Для работы с детьми дошкольного возраста / Л.Б.Фесюкова. – М.:ООО «Фирма «Издательство АСТ»; Харьков: Фолио, 2000. – 464. – С. 3-9.
39. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : [навч. посіб.] / упоряд. З. Н. Борисова, В. У. Кузьменко ; заг. ред. З. Н. Борисова. – К. : Вища школа, 2004. – 511 с.
40. Чернега Н.С. Морально-етичне виховання дітей дошкільного віку. Адаптована програма щодо морально етичного виховання дітей дошкільного віку / Н.С. Чернега. – Сквир: Джерело, 2009. – 40 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Подивись на ці дві картинки. Як веде себе хлопчик? Чи це ввічливо по відношенню до інших пасажирів? А хто на цій картинці веде себе правильно? Чи потрібно уступати місце бабусі у автобусі? А чому? Яка позитивна а яка негативна?

Додаток Б.

Найгарніша мама

Випало Совеня із гнізда та й повзає лісом. Далеко забилося, не може знайти рідного гнізда. Побачили птахи малого – некрасивого, з великою головою, вухатого, банькатоного, жовторотого.

Побачили та й питають, дивуючись:

- Хто ти такий? Де ти взявся?
- Я – Совеня, – відповідає мале. – Я випало з гнізда, не вмію літати і вдень дуже погано бачу. Я шукаю маму.
- Хто ж твоя мама? – питає Соловей.
- Моя мама Сова, – гордо відповідає Совеня.
- Яка ж вона? – питає Дятел.
- Моя мама найгарніша.
- Розкажи, яка ж вона, – питає Дрізд.
- У неї голова, вуха й очі такі, як у мене, – відповідає з гордістю Совеня.
- Ха-ха-ха! – зареготали Соловей, Дятел і Дрізд. – Та ти ж потвора. Виходить, і мати твоя така сама потвора.
- Неправда! – закричало Совеня. – Мама в мене найгарніша.

Почула його крик Сова, прилетіла потихеньку, взяла Совеня за лапку й повела до рідного гнізда.

Совеня уважно подивилося на свою маму: вона була найгарніша.

Хлопчик і Синичка

(оповідання)

Прийшла холодна зима. Маленький хлопчик почепив на яблуні годівничку для синички й щодня приносив насіння коноплі. Синичка чекала хлопчика. Весною Синичка сказала Хлопчику:

- Тепер не принось мені насіння. Я знайду собі їжу. До побачення - до зими!

- До побачення, Синичко!

Знову зима вже засипала снігом. Прилетіла Синичка до годівнички, а там також сніг. Тривожно стало пташці. Питає вона у яблуньки:

- Яблунько, скажи, чому нема Хлопчика ? Невже він забув про мене?

- Ні, не забув. Він хворіє.

Тяжко стало на душі у Синички. Сіла вона на гілочці й думає: «Полечу до хлопчика. Але де я візьму подарунок? Навкруги ж сніг, сніг, сніг...» І тоді вирішила Синичка понести хлопчику пісню. Прилетіла до хати, влетіла у відчинену квартиру, сіла біля ліжка хворого і заспівала. Хлопчику стало легше.

Якщо робити добро птахам, то вони обов'язково вам віддячать теж добром.

Василь Сухомлинський

ЗАЙЧИК І МІСЯЦЬ

Холодно взимку Зайчикові. Вибіг він на узлісся, а вже ніч настала. Мороз тріщить, сніг проти Місяця блищить, холодний вітрець з яру повіває.

Сів Зайчик під кущем, простяг лапки до Місяця, просить:

— Місяцю, любий, погрій мене своїми променями, бо довго ще Сонечка чекати.

Жалко стало Місяцеві Зайчика, він і говорить:

— Іди полем, полем, я тобі дорогу освітлю, прямуй до великого стогу соломи.

Попрямував Зайчик до стогу соломи, зарився в стіг, виглядає, усміхається до Місяця:

— Спасибі, любий Місяцю, тепер твої промені теплі-теплі.

Додаток В

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Папуша Каріна,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету,
УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна
етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності
ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

—	—	—
(дата)	(підпис)	(ім'я, прізвище)

Додаток Г

ДОВІДКА
про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці
кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр
спеціальності 012 Дошкільна освіта (денна форма)

Автор роботи	Папуша К.
Назва роботи	Формування моральних якостей дітей дошкільного віку засобами казок В.О. Сухомлинського
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	старший викладач Фоміна І.С.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002507440
Результати перевірки	Схожість 26,3 %

Директорка Наукової бібліотеки

Нателла АРУСТАМОВА

Бібліотекарка I категорії
Соболь

Стефанія